

GALİNA SEREBRYAKOVA 1905 – 1980

Profesyonel devrimci bir ailede Kiev'de dünyaya geldi. 1917-1923 yılları arasındaki İç Savaş'ta ön saflarda çarpıştı. Savaşın sonra Moskova Üniversitesi İşçi ve Köylü Fakültesi'nde öğrenim gördü. Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa, İngiltere, İtalya ve İsveç'e giderek uzun araştırmalarda bulundu ve çalışmalarını için materyal topladı. Eserleri, büyük ölçüde araştırma ve gözlemlerinin ürünüdür. İlk eseri Fransız Devriminde Kadınlar'dan başlayarak tarihsel konulara yöneldi. Yazarın, tarihsel olayları edebi bir tarzda işleme çabası, Karl Marx'ın hayatını tarihsel gerçekliğe sadık katarak ve edebi düzeyi yüksek bir tarzda anlattığı destansı nehir romanı Ateşi Çalmak ile doruk noktasına ulaştı.

Eserin özgün adı: Promethey - Pokhishcheniye Ognya-2, 1960

KOR KİTAP - 64

ATEŞİ ÇALMAK - 3 GALİNA SEREBRYAKOVA

Sınamalar

ÇEVİREN • **NURŞEN ÖZKAN**

KAPAK ve İÇ TASARIM • **DEVİRİM KOÇLAN**

ISBN 978-605-2283-48-6

TK 978-605-2283-43-1

Birinci Basım KASIM 2018

© Galina Serebryakova varisleri, tüm hakları saklıdır.

Türkçe yayın hakları Elkost Int. Literary Agency aracılığıyla alınmıştır.

© Ginko Kitap Ltd. Şti. 2017

BASKI: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.

Sanayi Cd. Altay Sk. No. 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No. 12142

T: 0212 452 23 02 • www.ezgitmatbaa.net

Ginko Kitap: Osmanağa Mah. Ali Suavi Sk. No: 10 D. 3 Kadıköy / İstanbul

T: 0216 449 20 99 • F: 0216 449 21 00

www.korkitap.com • info@korkitap.com

Sertifika No: 35054

Kor Kitap, Ginko Kitap Ltd. Şti. tescilli markasıdır.

1407
KİTAP

GALİNA SEREBRYAKOVA

ATEŞİ ÇALMAK - III

SINAMALAR

ÇEVİREN: NURŞEN ÖZKAN

 ROMAN

Ateşi Çalmak genel başlığı ile okuyucuya sunulan nehir romanının ciltleri ve yaklaşık olarak kapsadıkları dönem şöyledir:

Ateşi Çalmak-I - Karl Marx'ın Gençliği
(1831-1845)

Ateşi Çalmak-II - Fırtınanın Ortasında
(1845-1849)

Ateşi Çalmak-III - Sınamalar
(1849-1864)

Ateşi Çalmak-IV - Yaşamın Doruğu
(1865-1883)

Ateşi Çalmak-V - İkinci Keman
(1883-1895)

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRGÜNDE

7

İKİNCİ BÖLÜM

SİSLER İÇİNDE BİR ADA

85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS MESELELERİ

161

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SINAMALAR

229

BEŞİNCİ BÖLÜM

ATEŞİ GELECEĞE TAŞIYANLAR

329

ALTINCI BÖLÜM

SIR PERDESİ KALKARKEN

397

Romanın temelinde Marx, Engels ve onların çağdaşları hakkındaki tarihi ve biyografik belgeler, yanı sıra, romanda gelişen olayların geçtiği yerlere giderek topladığım materyaller yer alıyor.

Marksizm-Leninizm Enstitüsü'ndeki işçilerin bana büyük yardımları dokundu. Geniş bilgilerini benimle paylaşan ve bana çok değerli öğütler veren G.D. Obıçkin'e, E.P. Kandel'e ve E.A. Stepanova'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, tarihçi L.E. Yakopson'a da teşekkür ediyorum.

GALİNA SEREBRYAKOVA

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRGÜNDE

İngiltere sissiz düşünülemez. Tropik adaların güneşi, Kutupların kuzey ışığı ve uzun geceleri çağrıştırmaları gibi, İngiltere deyince de akla sis gelir. Derinliklerinde ilham perisi gizlenmiştir sanki. Sis, masalların da kaynağıdır. O olmaksızın, ne İrlanda efsaneleri, ne İskoç şiirleri, ne de İngiliz destanları yaratılabilirdi. Bu kaprisli büyücü, çevresindeki her şeyi keyfince yönlendirir. Sönmeye yüz tutmuş ateş kızgınlığını üzerinde taşıyarak sık sık güneşi alt ederek yeryüzünü ışık geçirmeyen bir perdeyle örter. O zaman, gündüzler geceye döner. İnsanlar, ellerinde titrek ışıklı fenerlerle, sokaklarda hayaletler gibi dolaşırlar. Sis, çatlaklardan ustaca sızarak evlerin içine kadar girer ve pencereden bakıldığında dünya kıpkızıl ve donuk görünür. Sis çanları sinir bozucu bir şekilde uğuldar, ortalığı keskin çınlamalar sarar. Yönlerini yitirmiş insanlar, bu madeni çınlamaya doğru yürürler. Gökyüzü baş aşağı çevrilmiş bir mürekkep hokkası gibi tüm dumanını yeryüzüne boca etmiştir sanki.

Sisin en aldatıcısı, sarı olanıdır. İrin gibi kötü kokulu, yoğun ve yapışkandır. Zehirli küçük gözeneklerinden ışık bile geçemez. Sarı sisin olduğu günlerde gemiler çarpışarak batır. Çobanlar ve sürüler yollarını kaybederek dağlarda dolanırlar, uçurumlara yuvarlanırlar; trenler raylardan çıkar; insanlar birbirleriyle çarpışır. Her şey sessizce, fark edilmeden, acıyan gözlerde kaybolur ve boğaz-

da acı bir tat kalır. Yaşamsal ihtiyacı olan oksijeni yeterli miktarda alamayan beyin körelir, vücut nefes nefese kalır. İnsan adeta kör ve sağır olmuş bir halde balçığa sıvanmışa döner. İnsanları bu iki temel duygusundan yoksun bırakan bu sis bulutu sınırları alabildiğine gerer.

Bazen hafif ve şeffaf, bazen koyu ama salyangoz kabuğunun iç yüzeyi kadar parlak olan beyaz sis muhteşemdir.

Sis perde, İngiltere'nin üzerinden asla eksik olmaz, hiç dağılmaz. Sis, özgün İngiliz resmine de gizem katar. Turner'in resimlerinde güneşin doğuşu ve batışının solgun betimlenişinde olduğu gibi.

Bu sihirli duman, kül kedisini prensese dönüştürür; hüznü, renksiz gölü, görkemli ve sınırsız buğulu bir sabaha.

Sürüsü ile birlikte bozkırlardaki çoban, çölde seraplarla çevrili yolcu gibi görünür. Sisli havada uzaktaki ağaç kuleye, kayalar ise olağanüstü yapılara dönüşür. Bulutların söndürdüğü ırmağın çırpıntısı ile kalabalıkların sesi duyulur. Masallar, şiirler, efsaneler böyle doğar.

Londra'nın sisli alacakaranlık gündüzü son derece etkileyicidir. Dar sokaklarda aniden ortaya çıkan duvarlar, kalkanlarıyla ilerleyen kılıçlı ordulara benzerler. Küçük balıkçı dükkânları, sis perdesinin altında, ıslak, yeni tutulmuş, mat ışıklı incilerle dolu sepetleri andırır.

XIX. yüzyılın ortalarında Büyük Britanya, dünyanın en güçlü sömürge ve sanayi imparatorluğuydu. Onun gelişip büyümesine hiçbir şey engel olamıyordu. Sterlin en istikrarlı dövizdi ve Britanya Devlet Bankası, kendi kurallarını tüm borsalara dikte ediyordu. Britanya'nın yalnızca parası değil basımı da büyük bir güce sahipti. 'Times' gazetesi o kadar etkiliydi ki, Avrupa ve Amerika'daki hükümetler bile, onun her sözüne kulak vermek zorunda hissediyorlardı kendilerini.

Büyük bir özgüvene sahip Londra'ya kibirli bir kendini beğenmişlik hâkimdi.

İngiltere'ye gelişinin ilk günlerinden birinde Marx, o zamanlar başkentin labirenti andıran sokaklarında bulunan Britanya

Müzesi'nin (British Museum) bulunduğu Montague House'a yöneldi. Sıradan, karanlık görünümlü bir binaydı. Dünyanın her köşesinden zafer hatırası olarak alınan nesnelere, burada, serin ve loş salonlara yığılmıştı.

Karl, tapınak olarak görülen bir bölümü dikkatle inceliyordu. Garip bir kural uyarınca buraya gelen eşyalar asla çıkarılmıyordu.

Muhteşem renklerini ve tonlarını gökyüzünden, desen ve figürlerini şairlerin eserlerinden ve hareme kapatılan kadınlardan –onların ulaşamadıkları dünya hakkında besledikleri abartılı görüşlerinden– alan en güzel halılar, artık gerçek sahipleri İran ve Türkiye'ye ait değil.

Yaratılması, hesap edilmesi dahi imkânsız olağanüstü bir emeğe mal olan dünyanın en güzel halısı, Doğu'nun bir mescidinde ya da ünlü şeyhlerden birinin sarayında değil Britanya Müzesi'nin hava-sız serin bir salonunda duruyor. Britanya'nın hazinesinde muhteşem elmaslar, kan kırmızısı Hint yakutları, eşi bulunmaz desenlerle vazolar ve Çin'in kutsal Buda heykelleri var.

Karl, Britanya sömürgeciliğinin devasa gücünü düşünerek ağır ağır dolaşırken kendisini kocaman Mısır bölümünde buldu. Duvarlar boyunca dizili heykeller adeta antikacı dükkânındaki gibi tek tek sıralanmıştı. Burada toplanan eski uygarlıkların sayısız kutsal numunesi Marx'ı hayrete düşürdü ve aynı zamanda onda bir can sıkıntısı yarattı. Süslü firavunlar, öfkeli kutsal boğalar, hayvan suratlı tanrıça İsis ve Tanrı Osiris heykelcikleri, hiyerogliflerle bezenmiş tapınak duvarları ve sütun parçaları; onları yaratan Nil kültüründen uzaklarda, Afrika toprağından ve güneşinden koparılmış bir halde burada, sessiz, ilgisiz sıralanmışlardı ve ziyaretçilerde, hayranlıktan çok yabancılaşmış bir şaşkınlık uyandırıyorlardı. Piramitlerin karanlık kubbelerinden getirilip Britanya Müzesi'ne yerleştirilen onlarca mumyanın üzerine eğilerek incelerken böyle düşünüyordu Marx. Mısır yöneticileri, ölümsüzlüğe ulaşma hayallerinin cezasını, kasvetli Montague House'un loş salonlarında, ağızları açık meraklı ziyaretçi bakışları için müze eşyası olmakla çekiyorlar. Milyonlarca göz, bir zamanlar yaşamış insanların kurumuş, kabuğa dönmüş derilerine, eski yazı-

lara baktığından farklı bakmıyor. Ölüm, bireysellikleri ortadan kaldırıyor. Öyle ki, cesur Mısır kumandanlarının kişiliklerinden kopmuş cesetleri ile güzellikleriyle ün yapmış tapınak rakkaselelerinin cansız vücutları aynı ölçüde zavallı, itici.

* * *

Karl'ın düşünceleri uzaklardaydı. Şişman, kırmızı yanaklı ihtiyar beççi, zaman zaman esneyerek kendisine defalarca şu sözleri tekrarlayıp durmuştu:

“Sabahtan akşama kadar bu mezarlıkta oturup şu korkuluklara beççilik etmektense o can sıkıcı, uyuşuk timsahların arasında yaşamak daha eğlenceli.”

Marx gülümsedi. Espri duygusundan yoksun olmayan insanları dinlemek onu daima neşelendiriyordu. Bekçinin eski bir polis memuru olduğu ortaya çıktı. Bu boylu boslu İskoçyalı, azametli vücudu ile büyük kentin kavşaklarını süslemişti bir zamanlar. Taşkın fayton ve omnibüs akınına zapt edebilecek bir bent gücüne sahip elini kaldırmış aniden ve o zaman bütün trafik duruyormuş. Şimdi ise, yaşlandığından, Mısır soylularının gömütlerine beççilik yapıyor.

Marx, firavunlardan ayrılarak müzenin antik bölümüne geçti. Fazla büyük olmayan bu bölümü, yorucu ve can sıkıcı buldu. Kabartmalar, kül küpleri, yazıtlar; Roma patrisyenlerinin ve Grek despotlarının yaşamını canlandırmakla yükümlüydüler.

Zamanın biçimsizleştirdiği hüznü yıkıntılar –uzak geçmişin kalıntıları– arasında Marx, milyonlarca kölenin, zanaatkârın ve köylünün yaşamı hakkında fikir verecek izler görmek istiyordu. İnsanlığın çoğunluğunu oluşturan bu kesim tarihsel canlandırmadan yoksun bırakılmıştı.

Müze, Marx'a sadece bir sanat tapınağı, tarihin başarısız resimlenmesi olarak değil aynı zamanda Büyük Britanya sömürgeciliğinin örnek bir reklamı gibi geldi.

Kilise ve okul, her adalıya daha küçük yaştan itibaren Kraliçe Victoria'nın imparatorluğunun yüceliği fikrini aşilar. Kraliçe tacı-

nı, kocaman Hint incisi ve sömürgelerden elde edilen değerli taşların süslemesi rastlantı değildir. Karl, Britanya Müzesi'nde, Britanyalıların sömürge topraklarında gösterdikleri “gönül yüceliğinin” nasıl ustaca övüldüğünü gördü. Britanya imparatorluğunun bayrağı kıyılarına dikilmeden önce Pasifik ve Hint Okyanusu adalarının ne denli vahşi ve barbar bir hayat sürdürdükleri gösteriliyordu. İstilacıların canilikleri hakkında ise hiçbir şey anlatılmıyordu. Bir balmumu heykelinde betimlendiği gibi, kara derililere daha iyisini, Hıristiyanlığı aşıl原因an sevecen misyonerler gelene dek, zavallı putperestlerin ruhlarını karartarak taptıkları tanrılar vitrinler ardında sırtıyorlardı. Nihayet Britanya tacının koruyuculuğu ve himayesi altındaki bütün tebanın ne kadar tasatsız ve mutlu yaşadığı, “Kraliçe Victoria'nın doğum gününü kutlayan zenci çocuklar” tablosunda tasvir ediliyordu.

Karl sigara içmek için çıktı. Ünlü gezginlerin, acımasız askerlerin ve kararlı misyonerlerin saldırılarının, hırsızlıklarının değerli suç ortağı olan, Şehrazat'ın anlattığı aç gözlü haramilerin masalımsı mağaralarına benzeyen Büyük Britanya Müzesi ona çok şeyi açıklamaktaydı.

Burada, Montague House binasında bir de kütüphane bulunuyordu. Karl, salonun rahat ortamına şaşırmış ve yüzlerce, kocaman katalogda sıralı olan kitap bolluğu karşısında sarsılmıştı. Kütüphaneci, fısıltıyla sorarak soyadını, adını, yaşını kaydettikten sonra, Marx'a kütüphaneyi devamlı ziyaret etme hakkı tanıyan bir kart doldurdu.

“Mesleğiniz veya unvanınız?” diye sordu başını kaldırmadan.

“Felsefe doktoru,” diye cevap verdi Karl.

Marx'a kitabı verirken kütüphaneci gururla konuştu:

“Britanya Müzesi 1753 yılında kuruldu ve 1759 yılında halka açıldı. Artık kapasitesi mevcuda yetmiyor, oysa sürekli yeni yeni tarihi kutsal eşyalar ve kitaplar geliyor. Size sevinçle bildiriyorum ki, mimar projeyi tamamladı ve umarım sadece birkaç yıl sonra, Büyük Britanya'nın varlığıyla büyük gurur duyduğu müzesi ve kütüphanesi muhteşem bir binaya yerleşecek.”

Marx, sayfaların hışırtısından öte tamamen sessiz olan ortamda sevinçle okumaya daldı.

Milyonlarca kitap cildinin içinde düşünceler, hayaller, bilimsel öngörüler, yüzyılların dahiyane buluşları yaşıyordu. Kitabı Karl gibi duyumsayan ve anlayan insana ender rastlanır. Daha çocukluğundan beri kitap onun için ekmek, hava, su kadar yaşamsaldı. Kendisini kitapsız hatırlamıyordu. Ellerinden binlerce ve binlerce kitap geçmişti; düşüncelerini kanatlandırmış, hüznünü azaltmış, içinde isyan ya da gülümseme doğurmuştu. Aradan geçen zamanla birlikte, daha fazla ve daha fazla öğrenmiş, iyice titizleşmişti. İstedikini bulmak gittikçe zorlaşıyordu ve çalışmalarına yardımcı olan, büyük zevk veren veya güzelce dinlenmesini sağlayan kitaplar onda daha büyük bir sevinç uyandırıyor.

Marx, Britanya Müzesi'nin okuma salonunu sadık bir dostu gibi sevdi.

İnce kâğıt sayfalar ve harfler, insan yaşamını uzatmanın cezbedici sırrına sahip. Aşırı derecede yüklü devasa raflar tavana dayanıyor ve muazzam kolumbaryumları* andırıyorlar. Ama eski derilerin veya güzel dokuma bezlerinin, bildik mukavva ciltlerin içinde –kolumbaryumlardaki vazolarda olduğu gibi– kül değil, geçmiş yüzyılların kanlı canlı, yakıcı, teselli edici, canlandırıcı, ahenkli, üzüntülü, komik, ciddi ve bilge sözleri bulunuyor.

Ama kitap dolapları, tıpkı mezarlıklar gibi, sürüp giden anlaşmazlıklarla tezat oluşturacak şekilde acımasız düşmanları aynı mekânda –rafta– bir araya getirirken sadık dostları da okunaklı, ustaca oluşturulmuş kataloglar uyarınca birbirinden ayırmış.

Fransız Devrimi'ne ayrılmış zengin bölümde Danton ve Robespierre, Marat ve Madam Rolland yine karşılaşmış ve yan yana konulmuştu.

Yaşamında olduğu gibi kitap rafında da yalnızdı, çok ciltli Dante.

Marx, kütüphanenin mücevherlerini özenle incelerken, ayrı bir gizli bölümde kazılar sırasında çıkarılmış iki bine yakın papi-rüsün bulunduğunu öğrendi. Onlarca bilim adamı yaşamlarının

* *Kolumbarium*: İçinde ölülerin külleri bulunan kapların bulunduğu mahzen –ç.n.

büyük bir kısmını Britanya Müzesi'nde geçirerek kendilerini bu papirüslerin deşifre edilmesine vermişler.

Marx'la aynı masada genç bir astrolog oturuyordu. Antik gökyüzü kartlarını inceliyor, ortaçağ astrologlarının güneş tutulması ve kuyruklu yıldız istilaları hakkındaki uzun, silik notlarını okuyordu. Biraz ötede, Hindistan'a gitmek üzere olan bir memur, Hintliler karşısında İngilizlerin ayrıcalıklı eğlencesi olan fil sırtında gezi yapma esnasında karşı karşıya kalınan tropik sıtmanın belirtilerini inceliyordu.

Bir Fransız tarihçisi, uzun süre İngiltere'de yaşamış olan Marat'nın mektuplarını, belgelerini karıştırmak ve yanı sıra boş-boğaz politika cambazı Mirabeau'nun aşk üzerine zıvalamalarını, politik taşlamalarını tekrar okumak amacıyla Londra'ya gelmişti. Tarihçi, büyük devrimci Marat'yı karalamayı ve satılmış geveze Mirabeau'yu yüceltmeyi düşünüyordu. Paris Milli Kütüphanesi'nde yeterli materyal bulamayınca Manş'ı geçerek buraya gelmişti. Britanya Müzesi'nin arşiv deposunda çok sayıda nadide belge bulunuyordu. Talihsiz yazı hırsız, kanun bilgicilerinin önceden çalınmış ve kötü çevrilmiş düşüncelerini, incelemelerini doğrulamak amacıyla havalı bir edayla kataloglardaki rakamları çekip çıkarıyordu. Süslü püslü bir bayan, Flaman resim ekolünün özellikleri hakkındaki araştırmaları okuyordu.

* * *

Marx'ın yandaşı ve dostu Joseph Moll, Baden ayaklanması sırasında Murg'daki çatışmada kahramanca ölmüştü. Doksan bin askerli Prusya ordusu büyük kanlar dökerek on beş bin kişilik devrimci orduyu güçlkle yenilgiye uğratmıştı. Joseph Moll son kurşununa dek çarpışmıştı. Onun ölümü tüm komünist partiler için ağır bir darbe idi.

Joseph Moll'un ölümü Engels'i derinden sarstı. Friedrich'in duyarlı, güçlü ve son derece yardımsever ruhu kederlenmişti.

“Baden ayaklanması'nda verilen, şu ya da bu ölçüde eğitimli sınıfa mensup kurbanlar, –diye yazdı Engels– basında, demokratik birliklerde şiirlerle ve düzyazı metinlerle her tür saygıya layık

görüldüler. Ama çatışmaların tüm yükünü omuzlayan ve savaş meydanlarında hayatlarını kaybeden, hapisane hücrelerinde çürüyüp giden ya da şimdi sınır dışındaki sürgünlerin arasında, yoksulluğun acı bardağını dibine kadar içmek zorunda kalan yüzlerce ve binlerce işçi hakkında hiç kimse tek bir söz etmiyor... Bizim ‘demokratlarımız’, proletaryanın devrimci niteliğini anlamak, işçi sınıfının geleceğini kavramak konusunda gereğinden fazla cahiller ve gereğinden fazla burjuva ruhuna sahipler. Bundan dolayı, pohpohlanmaya metelik vermeyecek ölçüde gururlu, sağgörülü olan gerçek proletarya karakterlerinden de nefret ediyorlar... Ama eğer sözde demokratlar bu tür işçilere hak ettikleri değeri vermekle ilgilenmiyorlarsa, bunu yapmak proletaryanın partisinin boynunun borcudur. Bu işçiler arasında en iyilerinden biri Köln’lü Joseph Moll idi...

“Şubat Devrimi’nden sonra Almanya’ya döndü ve kısa bir süre sonra arkadaşı Schapper ile birlikte Köln İşçi Birliği’nin yönetimini üstlendi. 1848 yılında Köln’deki Eylül olaylarından sonra Londra’ya göç etti, bir süre sonra başka bir ad altında yenisinden Almanya’ya dönüp çeşitli bölgelerde ajitasyon görevini yürüttü ve herkesi korkutan tehlikeli görevi kendisi üstlendi.

Onunla tekrar Kaiserslautern’de karşılaştım. O, burada da, deşifre edildiği anda kendisini doğrudan kurşuna götüreceği görevleri Prusya’da gerçekleştirmek üzere üstlendi. Bu türden ikinci bir görevden dönerken tüm düşman ordularının bulunduğu bölgeden başarılı bir şekilde bizzat Rastatt’a kadar ulaşıp burada hiç zaman kaybetmeden bizim müfrezeeye, Besançon İşçi Bölüğü’ne katıldı. Üç gün sonra vuruldu. Ben onun şahsında eski bir dostumu kaybettim; Parti ise, en yorulmaz, korkusuz ve umut verici öncü savaşçılardan birini.”

* * *

Moll’un ölümünün üzerinden kısa bir süre geçmişti. Friedrich Engels, İsviçre’de yaşıyordu. Can sıkıntısından bitkin düşmüştü. Ama Almanya’ya dönmek, anında tutuklanmak belki de idam edilmek anlamına geliyordu. Arkadaşları ve yandaşları kesinlikle

sınır dışında kalmasını istiyorlardı. Leman gölünün gri-mavi temiz suları, taş kıyılara sessizce çarpıyordu. Günlerden pazardı.

İsviçre kentleri, pazar günleri, sanki veba ya da kolera salgını tüm canlıları evlerine tıkmışçasına ıssız ve cansız olurdu. İsviçre, takvimden elli iki günü, yaşamdaki elli iki uzun molayı, elli iki pazarı çiziyordu. Ellerinde dua kitapları, koyu renk elbiseler giymiş insanların sessiz gölgeleri günde iki kez tapınaklara yönelirdi. Az sayıdaki polis, ıssız sokaklarda pinekliyordu. Kafeler, lokantalar, evlerin avluları ve pencerelerin pancurları sıkı sıkıya kapalıydı. Sanırsınız ki, dinsel anlayışı İsviçre’de yerleşmiş olan kalpsiz Calvin’in iradesi doğrultusunda ülkenin üstüne ölüm ya da kahredici bir felaket çökmüş. İnananlar, kaçaklar gibi ya da cenaze arabasına eşlik ediyormuşçasına, başlarını eğmiş bir halde dua etmeye gidiyorlar.

Engels, potinlerinin sivri ucuyla çakıl taşlarına top gibi vurarak Cenevre’nin tertemiz rıhtımında dolaşıyordu. Bu dağ ülkesinde erken gelen, şeffaf bir alacakaranlık çökmekteydi. Hava serinliyordu. Ağaçlarda olgunlaşan meyveler; meyveler ara sıra göl kenarındaki bulvarın kumları üzerine gürültü ile düşerek parçalanıyordu.

Engels iskeleye yöneldiğinde, üzerinde eski ama titizlikle ütülenmiş takım elbisesi göze çarpan genç bir adam elinde gazetesiy-le bankta oturuyordu. Delikanlı onu fark edince zıpladı ve jestler yaparak Engels’in karşısına dikildi.

“Sizi gördüğüme sevindim, Engels.”

“İyi akşamlar Liebnecht.”

Birlikte göl boyunca yürüdüler. Wilhelm Liebnecht çok çekici bir dış görünümüne sahipti. Özellikle kemerli burnu ve oval yüzü çok etkileyiciydi. Genç adamın gözlerinin ifadesi ve hareketleri, güleçlik ardında gizlenen bir sıklıganlığı açığa vuruyordu. Sıklıkla kızıyor, ellerini kâh savuruyor, kâh saklıyordu; sanki gerekli sözleri arıyormuşçasına konuşma sırasında birden duraklıyordu.

“Beni yanlış anlamayın. Sizin oldukça sert bir insan olduğunuzu düşünüyorum ama bilgilerinize ve yürekliliğinize değer veri-